

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Sociologica VII (2015), vol. 1, p. 136–138

Barbara Józefik, *Kultura, ciało, (nie)jedzenie. Terapia. Perspektywa narracyjno-konstrukcjonistyczna w zaburzeniach odżywiania.*

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2014, 188 s.

Opublikowana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego monografia pani doktor habilitowanej Barbary Józefik to jedna z niewielu interdyscyplinarnych pozycji na temat zaburzeń odżywiania. Najogólniej rzecz ujmując, celem monografii jest przedstawienie zaburzeń odżywiania w kontekście problematyki ciała, w szczególności kulturowych, społecznych oraz relacyjnych i indywidualnych znaczeń, wpisanych w ciało kobiece. Ponadto autorka podejmuje próbę przełamania medycznego dyskursu oraz klasycznych dyskursów psychoterapeutycznych poprzez pokazanie perspektywy konstrukcjonistycznej, feministyczno-genderowej i socjologicznej. Poprzez odwołania do prac Michela Foucaulta autorka zwraca uwagę na znaczenie praktyk dyscyplinujących ciało, związanych z konstruktem idealnego ciała, w tym diet, oraz na fakt, w jakim stopniu szczupłe (idealne) ciało wpisuje się w sferę współtworzącą społeczno-kulturową tożsamość płciową współczesnych kobiet. Autorka koncentruje się także na podejściu narracyjnym w psychoterapii – jak w jego ramach są rozumiane zaburzenia odżywiania, jak odnosi się ono do dyskursów kulturowych oraz na ile w pracy terapeutycznej dokonuje się identyfikacji i dekonstrukcji uwewnętrznionych, opresyjnych wobec jednostki przekazów.

Monografia składa się z dwóch części, 6 rozdziałów, poprzedzonych wstępem i zakończonych podsumowaniem, obszerną bibliografią, zawierającą pozycje zwarte, artykuły, oraz indeksem rzeczowym i indeksem nazwisk.

W pierwszym rozdziale pierwszej części – *Kultura, ciało, niejedzenie* – zatytułowanym *Kultura ponowoczesna*, autorka zarysowuje kontekst kulturowy, ważny dla prezentowanych później treści. Wyjaśnia w nim podstawowe pojęcia (ponowoczesność, postmodernizm, konstrukcjonizm społeczny, konstruktywizm krytyczny) oraz koncepcje dotyczące omawianych zagadnień (Foucault, Bauman), ze szczególnym uwzględnieniem prac Michela Foucaulta na temat relacji między ciałem (Foucault 1998, 1998a) a władzą i kulturowych praktyk dyscyplinujących ciało oraz krytycznymi refleksjami feministki Sandry Bartky (2007) na temat traktowania ciała przez Foucaulta.

W rozdziale drugim *Ciało* autorka zaprezentowała problematykę ciała z dwóch perspektyw: socjologiczno-genderowej (np. Goffman, Turner, Shilling, Stoller, Bordo, Wolff, Kaschak, Bartky, Ogedon, Kilbourne, Butler) i psychologicznej (np. Kruger, Kohut, Bielefeld, Cross, Schier). Pierwsza koncentruje się na problemie tzw.

idealnego ciała kobiecego, jego uwarunkowań historycznych i współczesnych oraz na skutkach, przede wszystkim w kontekście władzy i tożsamości. Analizie poddane są tutaj również: praktyki dyscyplinujące ciało, w szczególności diety, konstruowanie społeczne i medykalizacja ciała kobiety oraz płęć kulturowa. Druga perspektywa skupia się na innych aspektach – na rozumieniu doświadczeń cielesnych dla rozwoju podmiotowości Ja, zaburzonych więziach wczesnodziecięcych, specyfice rozwoju Ja cielesnego dla poczucia Ja u dojrzewających dziewcząt, w kontekście zaburzeń odżywiania ze szczególnym uwzględnieniem rodziny oraz zakresu, w jakim jedzenie zostaje wkomponowane w rodzinne więzi i komunikację. Autorka koncentruje się także na tzw. dyskursach jedzenia oraz wybranych aspektach wiążących jedzenie z relacjami rodzinnymi oraz kontekstem społecznym (więź, poczucie bezpieczeństwa, troska, miłość, przyjemność i pocieszanie, złość, kontrola, hierarchia, władza, definiowanie kobiecości, przynależność do wspólnoty i świętowanie, indywidualizacja i tożsamość, status społeczny i sposób spędzania czasu).

W części drugiej – *Zaburzenia jedzenia. Terapia* – przedstawiono wielość podejść, w ramach których dokonuje się interpretacja ograniczania jedzenia oraz nadmiernego jedzenia.

W rozdziale czwartym *Historyczne interpretacje ograniczania jedzenia i nadmiernego jedzenia* przedstawiono zarys historyczny interpretacji i postaw dotyczących zachowań związanych z jedzeniem – a odbiegających od przyjętej normy – w kontekście dyskursów religijnych (dyskurs ascezy – np. *holy anorexia*, dyskurs opętania) oraz poszukujących wyjaśnień w działaniach sił natury (dyskurs paraturalnych możliwości i wyczynu, dyskurs strajku głodowego) oraz wczesnomedycznych (np. anoreksja jako objaw chorób somatycznych, bulimia jako choroba żołądka, bulimia jako skutek wychłodzenia i wyniszczenia organizmu, anoreksja jako syndrom, anoreksja jako histeria).

Rozdział piąty *Wybrane współczesne interpretacje ograniczania jedzenia i nadmiernego jedzenia* dotyczy anoreksji i bulimii psychicznej w świetle aktualnej klasyfikacji psychiatrycznej. Zaprezentowano tutaj: kryteria diagnostyczne, modele etiologiczne, czynniki ryzyka (biologiczne, osobowościowe, rodzinne, społeczno-kulturowe), czynniki spustowe, czynniki podtrzymujące, rozpowszechnienie zaburzeń odżywiania oraz rokowania. Ponadto dokonano charakterystyki podejścia psychoanalitycznego (Freud, Dally, Gomez, Bruch), systemowego (Grone, Vandereycken, Malson), poznawczego (Leung) oraz feministyczno-genderowego w kontekście omawianych zaburzeń (Orbach, Chernin, Bordo).

W rozdziale szóstym *Anoreksja i bulimia psychiczna w ujęciu narracyjnym* zaprezentowano perspektywę narracyjną, która wyłoniła się z konstrukcjonistyczno-narracyjnego paradygmatu (Chrzastowski, de Barbaro 2011), poddano charakterystyce jej podstawowe pojęcia i założenia, zaprezentowano opis terapii narracyjnej Michaela White'a i Davida Eastona (1990) (opowieść osoby/ historia, z jaką przychodzi klient, proces eksternalizacji – oddzielenie osoby od objawów i trudności, nazwanie problemu, badanie kontekstu – dekonstrukcja, personifikacja problemu,

badanie historii problemu i relacji osoby, opowieść dominująca i poszukiwanie opowieści alternatywnych, wzmacnianie alternatywnej opowieści, rytuały kończące terapię) oraz charakterystykę pracy terapeutycznej w ujęciu narracyjnym z osobami ze zdiagnozowaną anoreksją/bulimią psychiczną. Wymieniono także plusy i minusy tego podejścia. Istotne walory to: silne odniesienie do kultury, odejście od etykietowania na rzecz uzewnętrznienia problemu, ważność języka konstytuującego świat, myśli, przekonania i uczucia. Do ograniczeń natomiast zaliczono: możliwość zagrożenia redukcjonizmem i nadmiernymi uogólnieniami, zagrożenie zmarginalizowaniem ciała i doświadczeń cielesnych anorektyczek/bulimiczek, obawy, czy terapia nie będzie prowadzona w sposób dyrektywny, co byłoby zaprzeczeniem idei leżących u jej podstaw.

Podsumowując, można stwierdzić, iż na szczególną uwagę zasługuje następujący walor recenzowanej monografii: Autorce udało się pokazać trudne i złożone problemy w sposób przejrzysty oraz spójnie połączyć wiele wątków ważnych dla zrozumienia znaczeń wpisanych w ciało i jedzenie z ujęciem terapeutycznym – terapią narracyjną. W kontekście powyższego monografię można polecić szerokiemu gronu czytelników: od specjalistów różnych dziedzin, zarówno teoretyków, jak i praktyków – psychiatrów, psychologów, lekarzy, pielęgniarek, pedagogów, socjologów, pracowników socjalnych, terapeutów. Monografia ta może stanowić również istotną pomoc dydaktyczną dla studentów kierunków społecznych, medycznych i humanistycznych. Szczególnie podkreślić należy fakt, iż psychiatrzy, psychoterapeuci i psychologowie mogą zapoznać się z wątkami kulturowymi w kontekście zaburzeń odżywiania, natomiast socjolodzy z koncepcjami medycznymi, psychologicznymi i narracyjnymi.

Ewa Czerwińska-Jakimiuk

Bibliografia

- Bartky S. (2007). *Foucault, kobiecość i unowocześnienie władzy patriarchalnej*. W: R. Hryciuk, A. Kościańska (red.), *Gender. Perspektywa antropologiczna*. Tom 2. *Kobiecość, męskość, seksualność*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Chrzastowski S., de Barbaro B. (2011). *Postmodernistyczne inspiracje w psychoterapii*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Foucault M. (1998). *Gry władzy*. Literatura na Świecie, 6.
- Foucault M. (1998a). *Nadzorować i karać*. Warszawa. Wydawnictwo Fundacji Aletheia.
- Józefik B. (2006). *Relacje rodzinne w anoreksji i bulimii psychicznej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- White M., Epston D. (1990). *Narrative means to therapeutic ends*. New York, London: W.W. Norton and Co.